

כי לא תעבור את הירדן הזה

וְאֶתְחַנַּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר: אֲדַנִּי ה' אֵתָהּ הַחֲלוּת לְהִרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גְּדֻלְךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה ... אֶעֱבְרָה נָא וְאִרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הֵרָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְבַּנְנִי: וַיִּתְעַבֵּר ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי רַב לְךָ אֶל תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדְּבָר הַזֶּה: עֲלֶה רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֵׂא עֵינֶיךָ יָמָה וְצַפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרָחָה וִירְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: (דברים ג כג-כז).¹

וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֵּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא אוֹכַל עוֹד לְצֵאת וּלְבוֹא וְה' אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: (דברים לא א-ב).²

דברים רבה פרשה יא סימן י – גזירה היא מלפני

מלמד שעד עשרה פעמים נגזר עליו שלא יכנס לארץ ישראל, ועדיין לא נתחתם גזר דין הקשה, עד שנגלה עליו בית דין הגדול ואמר לו: גזירה היא מלפני שלא תעבור, שנאמר: "כי לא תעבור את הירדן".³

דברים רבה, פרשה ב סימן ט – משל הזהוב והמטבעות

"כי לא תעבור את הירדן הזה" - אמר לו הקב"ה למשה: אם אתה נקבר כאן אצלם, בזכותך הם באים עמך. אמר ר' לוי: משל למה הדבר דומה? לאחד שנתפזרו מעותיו במקום אפילה. אמר: אם אומר אני: האירו לי שאקבץ מעותי - אין ברייה משגחת עלי. מה עשה? נטל זהוב אחד והשליך בתוכם והתחיל צווח ואומר: בבקשה מכם, האירו לי, זהוב אחד היה לי ונפל ממני כאן. והאירו לו. מה עשה? משנטל את הזהוב אמר להם: בחייכם, המתינו לי שאלקט [גם] את המעות - וליקטן. בזכות הזהוב נתלקטו המעות. כך אמר לו הקב"ה למשה: אם נקבר אתה אצלם במדבר הן באים בזכותך ואתה בא בראשם שנאמר: "וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם".⁴

במדבר רבה פרשה יט סימן יג – הרועה שנשבתה צאנו

אמר לו הקב"ה למשה: באיזה פנים אתה מבקש לָכַנֵס לארץ? משל לרועה שיצא לרעות צאנו של מלך ונשבתה הצאן. ביקש הרועה לכנס לפלטרין של מלך. אמר לו המלך: אם אתה נכנס עכשיו, מה יאמרו הבריות? שאתה השְׂבִיטָה⁵ הצאן! אף כאן אמר לו הקב"ה למשה: שבחך הוא שהוצאת ששים ריבוא וקברתם במדבר ואתה מכניס דור אחר? עכשיו יאמרו: אין לדור המדבר חלק לעולם הבא! אלא, תהא בצדס ותבוא עמהם שנאמר: "ויתא ראשי עם. צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל". לכך כתיב: "לא תביא את הקהל הזה" אלא אותו שיצא עמך.⁶

¹ "כי לא תעבור את הירדן הזה" - פעמיים בספר דברים. פעם אחת בתחילת הספר בפרשתנו ובשנית בסוף הספר בפרשת וילך (הפסוק הסמוך). מה שנותן ממד אישי לכל הספר הן בחלקו הסיפורי-היסטורי והן בחלקו המצוותי. אני משה עומד כאן לפניכם ומסכם את אותם תולדות ואירועי עבר לצד מצוות וחוקים (חדשים וישנים) שנראים לי חשובים להעביר לכם, משום שבקרוב לא אהיה אתכם. לא אמשך אתכם: אתם עוברים - אני לא. מדוע? התשובה לכאורה פשוטה: "יען לא האמנתם בי" - חטא מי מריבה. וכמו שנאמר בפירוש במות אהרון: "על אשר מריתם את פי למי מריבה" (במדבר כ כד). אלא שמלשון המקרא כאן משתמע אחרת: "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", מדוע? "כי לא תעבור את הירדן". לשון זו מרמזת שיש אולי סיבה (סיבות) נוספות. על אחת מהן נעמוד הפעם (יש עוד).

² לא אוכל לצאת ולבוא כי "ה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה", או שמא לא אוכל עוד לצאת ולבוא כי זקנתי ונחלשתי וממילא ה' גם "אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה". ראה דברינו [לא אוכל עוד לצאת ולבוא](#) בפרשת וילך. וילך משה ...

³ "גזר דין קשה" של בית הדין הגדול. בבחינת "גזרה היא מלפני" (ראה ביטוי זה בפיוט לעשרה הרוגי מלכות) וכדברי משה עצמו עפ"י ספרי האזינו פסקא שז: "הצור, התקיף, תמים פעלו, פעולתו שלימה עם כל באי העולם ואין להרהר אחר מעשיו אפילו עילה של כלום". אבל אנחנו נחפש אחר הסבר. אגב, קטע זה שציטטנו נמצא בתחילת אחד המדרשים הארוכים והמרגשים ביותר המתארים את מותו של משה. בסוף דברים רבה, פרשת וזאת הברכה, על הפסוק: "הן קרבו ימך למות". ראה שם איך משה נלחם כנגד הגזירה: "וכיון שראה משה שנחתם עליו גזר דין, גזר עליו תענית ועג עוגה קטנה ועמד בתוכה, ואמר איני זז מכאן עד שתבטל אותה גזירה". וזה נושא אחר של אי ניעה לשום גזירה. נשוב לנושא שלנו. מדוע באמת "לא תעבור את הירדן הזה"?

⁴ "בזכותך הם באים" - משה מזכה לדור המדבר. משה הוא הזהוב ודור המדבר הם המעות. זהוב (דינר זהב) שווה 150 מעות ואילו משה שקול כנגד ששים ריבוא (כך הוא במספר מקומות רב, כולל המדרש הבא!). מכאן גם קשר לט"ו באב שחל השנה בשבת ואתחנן: "יום שכלו בו מתי מדבר" (מסכת תענית דף ל עמוד ב).

⁵ השבית - גרמת שישבו את הצאן. במילים אחרות, הפקרת את הצאן ואת נפשך שלך הצלת. לומר כך על משה, הרועה הנאמן! ראה דברינו [ומשה היה רועה](#) בפרשת שמות.

⁶ לא רק זכות, כמו המדרש הקודם, אלא גם חובה. חובה של מנהיג לעמו לאותם שישים ריבוא שהוציא ממצרים. משה "חייב" את זה לדור המדבר. הוא הוציאם ממצרים והוא זה שיכניסם לעתיד לבוא לארץ. כאדם פרטי וכמנהיג "באיזה פנים אתה מבקש להיכנס לארץ"? ההקשר הרחב הוא ברור, ההקשר הספציפי של מדרש זה הוא ספר במדבר - חטא המרגלים. נכון שאין שליח לדבר עבירה,

וְלֹא אֲבִיתֶם לְעֵלֶת וְתִמְרוּ אֶת פִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם: וְתִרְגְּנוּ בְּאֵהֲלֵיכֶם וְתִאֲמְרוּ בְּשִׁנְאֵת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ: ... וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצַף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר: אִם יֵרָאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרַע הַזֶּה אֶת הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְתֵת לְאֲבֹתֵיכֶם: ... גַּם בִּי הִתְאַנֵּן ה' בְּגִלְלַתְכֶם לֵאמֹר גַּם אֲתָהּ לֹא תִבָּא שָׁם: יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון הֶעֱמִיד לְפָנָיִךְ הוּא יָבֵא שָׁמָּה אֹתוֹ חֹזֵק כִּי הוּא יִנְחַלְנָה אֶת יִשְׂרָאֵל: (דברים א כו- לח).⁷

דברים רבה פרשה ז סימן י – אי אפשר לאחוז את הבל בשני ראשים

שני דברים גזר הקב"ה: אחד על ישראל ואחד על משה. אחד על ישראל, בשעה שעשו אותו מעשה.⁸ מנין? שנאמר: "הרף ממני ואשמידם" (דברים ט יד). ואחד על משה, בשעה שביקש משה ליכנס לארץ ישראל, אמר לו הקב"ה: "לא תעבור את הירדן הזה". ומשה ביקש מן הקב"ה לבטל את שתייהן. אמר לפניו: רבש"ע, "סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך" (במדבר יד יט) ובטלה של הקב"ה ונתקיימה של משה. מנין? שנאמר: "סלחתי כדברך" (במדבר יד כ). כיון שבא ליכנס לא"י התחיל אומר: "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". אמר לו הקב"ה: משה, כבר בטלת את שלי וקיימתי את שלך. אני אמרתי "ואשמידם" ואתה אמרת "סלח נא" ונתקיים שלך. ועכשיו מבקש אני לקיים את שלי ולבטל את שלך.⁹ א"ל הקב"ה: משה, אין אתה יודע מה לעשות, אתה רוצה לאחוז את החבל בשני ראשים. א"ל: אם "אעברה נא" אתה מבקש לקיים - בטל "סלח נא". ואם "סלח נא" אתה מבקש לקיים - בטל "אעברה נא". אמר ר' יהושע בן לוי: כיון ששמע משה רבינו כך, אמר לפניו: רבש"ע, ימות משה ומאה כיוצא בו ולא תינזק ציפורנו של אחד מהם.¹⁰

דברים רבה (ליברמן) פרשת ואתחנן – תשאיר משהו ליהושע

"רב לך" - רבו הוא לך, ביזה כולה בזו לך.¹¹ ואם אתה נוטל הכל, לית את שבק ליהושע תלמידך כלום. גאלת את ישראל ממצרים, הנהגתם בים והורדת להם המן ואת התורה, הנהגתם במדבר מ' שנה, ואת מבקש ליכנס לארץ לחלקה להם? אין אתה מניח ליהושע כלום!¹²

אבל המשלח לא יכול להתנער לחלוטין מאחריותו. ראה בהקשר זה דברים שכתבנו בדברינו [דור המדבר וחלקו לעולם הבא](#) בפרשת שלח לך. שם הזכרנו את מדרש פסיקתא דרב כהנא פסיקא שובה שיוצר את ההשוואה של משה שנקבר במדבר עם הושע נביא התשובה שנקבר בגולה: "ולמה מת בארה בגולה? בשביל שיחזרו עשרת השבטים בתשובה. ולמה מת משה במדבר? בשביל שיחזרו דור המדבר בזכותו".

⁷ האירוע הראשון שמשך סוקר בתחילת ספר דברים הוא חטא המרגלים שמטיל את האשמה יותר על העם מאשר על המרגלים עצמם. באמצע דבריו הוא מזכיר שגם בו התאנף הקב"ה ובגלל העם שלא רצה להיכנס לארץ, גם הוא משה נענש. המפרשים שם: אבן עזרא, רמב"ן, רבי בחיי, הדר זקנים ועוד (רש"י שותק) מתחבטים בפסוק זה, שהרי משה נענש בגין מי מריבה, ומסבירים שאכן משה מתכוון כאן לחטאו במי מריבה שגם שם הכעיסו אותו בני ישראל. אך פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שם מפרש: "זולתי כלב בן יפונה. הפליג את יהושע מכלב כדי להזכיר את עצמו שנאמר: גם בי התאנף ה' בגללכם. יהושע בן נון העומד לפניך. עתיד משה רבינו להעלות את מתי מדבר. והוא בראשם שנאמר בגללכם. לטובתכם נשארתי עמכם במדבר כדי לבוא בראשכם לעתיד לבוא". וכך גם משתמע במדרש הגדול שם. אפשר שכל זה בהשפעת המדרשים הקודמים על אחריותו של משה כמנהיג, אבל לנו נראה שזו קריאה פשוטה של הפסוקים הנ"ל ואולי לא בכדי משתמש כאן משה בפועל אנ"ף שמשמעותו חוסר נכונות לסלוח. משה לא מתעלם מחטאו במי מריבה, אבל אומר כאן שחרון האף שלא הניח לקב"ה לסלוח לו - הסיבה העיקרית בגינה גם הוא לא נכנס לארץ - הוא "בגללכם". גורלי נקשר בגורלכם ואם שליחות המרגלים שאני שלחתי נכשלה, יש לי אחריות על כך. הרועה לא יכול להיכנס לפלטרין של מלך בלי הצאן שנמסרה לו לשמירה.

⁸ הכוונה כמובן לחטא העגל. לשון "אותו מעשה" מופיע במספר מקומות כמציין את חטא העגל (שמות רבה מא, ירושלמי תענית פרק ד ועוד). אבל משמש כאזכור בלשון עדינה גם לחטאים אחרים כגון: חטאו של דוד, של ראובן, של חם בן נח ועוד.

⁹ הקב"ה אומר למשה: היות שגם כעת אתה מבקש שאני אוותר ויתקיים שלך "אעברה נא" ולא שלי "כי לא תעבור", אין ברירה אלא לבטל את "העסקה" הקודמת. הלשון קצת קשה (יש נוסח כאן שגורס "ואף עכשיו" אם זה מקל) אבל הכוונה ברורה.

¹⁰ מדרש זה אמנם נמצא בדברים רבה, אבל הוא לוקח אותנו עוד צעד אחד אחורה - אל ספר שמות, אל חטא העגל. בעימות שם בין הקב"ה לעם, נקט משה את הצד של העם. הסיבות של המדרש מביאה אותנו לנושא של מות משה (שני הנושאים: מות משה ואי כניסתו לארץ ישראל מעורבים זה בזה), אך גוף המדרש מדבר ברור על "לא תעבור את הירדן הזה". שכחת משה - אומר לו הקב"ה - שעשית איתי "עסקה". אך מה באמת הפירוש של "עסקה"? זו? מדוע יכול להתקיים או "סלח נא" או "אעברה נא" ובשום פנים ואופן לא שניהם? התירוץ שאנו מציעים חוזר למוטיב הזדהות המנהיג עם דורו ומתחבר לשני המדרשים הקודמים שהבאנו וזה שיבוא מיד בהמשך. הקב"ה אומר למשה כך: תחליט אם אתה בא אלי כאדם פרטי או כאיש ציבור. אינך יכול להיות שניהם בעת ובעונה אחת. בחטא העגל (ובמרגלים) באת כמנהיג ואיש ציבור וזו הסיבה העיקרית שבגללה סלחתי. כמנהיג ואיש ציבור עליך לקבל את הגזירה שלא תכנס לארץ. אם כעת אתה משיל מעליך את תפקיד המנהיג ובא כאיש פרטי, אני צריך לבטל, רטרואקטיבית, את ה"סלח נא". ועדיין צריך מדרש זה עיון.

¹¹ עפ"י המשך המדרש נראה לפסק קטע זה עם סימן שאלה או תמיהה בסוף. את כל "הביזה" והשלל אתה רוצה משה לעצמך?

¹² לצד החשבון של משה עם בני ישראל שראינו בשני המדרשים הקודמים, יש גם את החשבון עם יהושע. אינך יכול, משה, לנכס לעצמך את כל ההנהגה של ישראל, תשאיר משהו ליהושע! ראה גם מדרש תנאים לדברים פרק ג: "רב לך - אמר לו: הרבה נסים ונפלאות עשיתי על ידך, עכשיו ארכי של יהושע דוחקת לפני, שבשעה שבראתי את עולמי בראתי אותך אורכיות אורכיות". וכבר נגענו במקצת בנושא של "הגיעה שנתו של יהושע" כגורם (נוסף) למיתתו של משה ואי כניסתו לארץ, ראה דברינו [חילופי דורות](#)

ויקרא רבה כן ז, פרשת אמור – דור דור ומנהיגיו

ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי אמר: מלמד שהראהו הקב"ה למשה: דור דור וחכמיו, דור דור ונבניו, דור דור ודורשיו, דור דור ושופטיו, דור דור ושוטרי, דור דור וכהניו, דור דור ולוייו, דור דור ומלכיו.¹³

שמות רבה פרשה ה סימן כב – כבר בתחילת השליחות

באותה שעה בא משה והשיב דברים לפני הקב"ה אמר לו: "למה הרעות לעם הזה וגו'" ... כך אמר לפני הקב"ה: נטלתי ספר בראשית וקראתי בו וראיתי מעשיהם של דור המבול היאך נדונו - מדת הדין הייתה. ומעשה דור הפלגה של סדומיים היאך נדונו - ומדת הדין הייתה. העם הזה מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו? ... היה לו להשתעבד דורו של יצחק או דורו של יעקב, לא לעם הזה שהוא בדורי! ואם תאמר: מה איכפת לי? אם כן, למה זה שלחתיני? ... "והצל לא הצלת" ... ר' עקיבא אומר: יודע אני שאתה עתיד להצילם, אלא מה איכפת לך באותם הנתונים תחת הבניין? באותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע במשה, וכיון שראה הקב"ה שבשביל ישראל הוא אומר לא פגעה בו מדת הדין.¹⁴

"ויואמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה" - במלחמות פרעה אתה רואה ואין אתה רואה במלחמות של ל"א מלכים שיעשה בהן נקמה יהושע תלמידך. מכאן אתה למד שנטל משה עכשיו את הדין שלא יכנס לארץ.¹⁵

ספרי זוטא פיסקא י כט – נוסעים אנחנו אל המקום

"נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם" - וכי משה היה נוסע עמהן? והלא כבר נאמר "וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה!" יש אומרים: עדיין לא היה הדבר בידו. ר' שמעון אומר: כבר היה הדבר בידו שנאמר: "כי אנכי מת בארץ הזאת וגו'" (דברים ד כב).¹⁶

מדרש תנחומא (בובר) פרשת ואתחנן סימן ה – אהבתי את אדוני, לא אצא חופשי

"ואתחנן אל ה' – למה? כדי שיכנס לארץ ... אמר ליה: מה אתה מבקש? אמר ליה: "מקצה הארץ אליך אקרא בעטוף לבי" (תהלים סא ג).¹⁷ א"ל הקב"ה: "רב לך אל תוסף" (דברים ג כו).¹⁸ א"ל משה: ריבונו של עולם, אתה קראתני "משה עבדי", "לא כן עבדי משה" (במדבר יב ז), אני עבד ולוויתן עבד, אני מתחנן לפניך, והוא מתחנן לפניך, שנאמר: "הירבה אליך תחנונים" (איוב מ כז) - תחינת לויתן שמעת וכתת עמו ברית וקיימתו, שנאמר: "היכרות ברית עמך תקחנו לעבד עולם" (שם שם כח), ואני עבדך, ואמרת לי: "הנה

¹³ ומשמרות בפרשת פנחס וכן דברינו [עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה](#) בפרשת וילך. ויש עוד להוסיף ודרוש בנושא "רב לך" בהזדמנות אחרת.

¹⁴ מדרש זה נאמר על אדם הראשון (סנהדרין לח ע"ב, אבות דרבי נתן נוסח א פרק לא, עבודה זרה ה ע"ב ועוד) וכאן על משה. ושוב בדברים רבה (ליברמן) פרשת ואתחנן, כהמשך למדרש הקודם: "אמר לו: כך עלתה במחשבה וכך מנהגו של עולם, דור דור ופרנסיו, דור דור ומנהיגיו, עד עכשו היה חלקך לשרת לפני, ועכשיו נטלת אתה חלקך והגיע שעה של יהושע תלמידך לשרת". מאדם הראשון נקבע כך מנהגו של עולם.

¹⁵ ההזדהות הגדולה של משה עם הדור אליו נשלח להושיעו הייתה מוחלטת. הזדהות זו היא מגן כנגד מידת הדין (זכות הרבים), אבל בה בעת גם חורצת את דינו באשר להמשך ההנהגה לדור הבא. כמובא בקטע הבא.

¹⁶ כבר הבאנו מדרש זה בהקשרים אחרים. ראה דברינו [אותם הנתונים תחת הבניין](#) בפרשת שמות. מה שחשוב לענייננו הוא שהקב"ה לא צריך להזכיר למשה את אחריותו לדור המדבר. משה הוא שיצר את הקשר האמיץ עם דורו, קשר שהוא הבסיס לכל השליחות. הוא תחילתה והוא סופה.

¹⁷ איך משה אומר ליתרו "נוסעים אנחנו אל המקום" כאשר הוא עצמו כבר יודע שהוא לא נוסע לשם? שאלת המדרש קצת תמוהה. משה אומר זאת ליתרו בפרשת בהעלותך, שהיא לא רק הרבה לפני חטא מי מריבה (38 שנים), אלא גם לפני חטא המרגלים! אז אפילו מטעם אחריותו של משה לדור המדבר - לחטא המרגלים - עדיין לא נגזרה הגזירה. זו אכן התשובה של ה"יש אומרים" - תשובה פשוטה למדי! ועדיין שיטת ר' שמעון צריכה הסבר. מה מועיל לנו הפסוק מספר דברים מפרשתנו? (אלא אם נאמר ששם מדובר במתן תורה ... וצ"ע). אולי מדרש אחד מתרץ את השני. לפי המדרש הקודם, כבר במצרים נגזר על משה שלא ייכנס לארץ ישראל ולכן כשהוא אומר ליתרו "נוסעים אנחנו" - יש בזה גדלות ואצילות רוח של מי שיודע שהוא לא יזכה להיכנס "אל המקום", ובכל זאת הוא אומר "אנחנו". ואולי יש כאן עוד רעיון. משה מזדהה ומזוהה עם דור המדבר, אבל מנסה עד הרגע האחרון להיות שייך גם לדור שנכנס לארץ. מחד גיסא, "כי לא תעבור את הירדן הזה" - נגזרה הגזירה כבר בתחילת הדרך. מאידך גיסא, לא נכניעים לשום גזירה ומנסים עד הרגע האחרון. וזה מביא אותנו לרעיון אחר של "ואתחנן" כנגד "לא תעבור". ועל כך, בעזרת השם, בפעם אחרת.

¹⁸ ראה שם גם הפסוק: "שמעה אלהים רנתי הקשיבה תפלתי". כותרת הפרק היא אמנם: "למנצח על נגינת לדוד", אבל מדרש זה דורש את פסוקיו על תחינתו של משה.

¹⁸ עד כאן בדומה למדרשים שכבר ראינו לעיל.

אנכי כורת ברית" (שמות לד י),¹⁹ ולא קיימתה, אלא אמרת לי: "ומות בהר אשר אתה עולה שמה" (דברים לב נ). ולא עוד, אלא כתבת בתורה ואמרת: "ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני וגו' " (שמות כא ה) - ואני אהבתי אותך ותורתך ובניך. "לא אצא חופשי" - איני מבקש למות.²⁰ "והגישו אדוניו אל האלהים ... ועבדו לעולם" (שם שם ו), ולא קיימת עמי. ועכשיו בבקשה: "שמעה אלהים רינתי" (תהלים סא ב), "ואל תתעלם מתחינתי" (תהלים נה ב). א"ל הקב"ה: אי אפשר, "רב לך" (דברים ג כו), בעל דין שלך כבר הוציא עליך גזירה שתמות וכל הבריות כמותך. אדם הראשון שאכל מן האילן גרם מיתה לכל.²¹

ספרי במדבר פרשת פינחס פסקא קלו – ראיית משה הרחבה

"כִּי מִנְגַד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ" (דברים לב נב)²²: מגיד שראה משה בעיניו מה שלא הלך יהושע ברגליו.²³

שבת שלום ויום טוב²⁴

מחלקי המים

¹⁹ זו לכאורה ברית עם העם ולא אישית עם משה. אפשר שהוא מכוון לסוף הפסוק: "אֲשֶׁר אָנִי עֹשֶׂה עִמָּךְ" ואפשר שפשוט אין מקשים על המדרש. ראה לשון אבן עזרא הפירוש הקצר שמות ב ט: "וסוף דבר, אמרו הגאונים על הדרש אין מקשין בו ולא ממנו".

²⁰ אפשר שהוא מכוון אל הפסוק בתהלים פח ו: "בַּמִּתִּים חִפְּשִׁי כְּמוֹ חֲלָלִים שְׂכָבֵי קֶבֶר" שעליו דרשו בגמרא שבת ל ע"א: "מאי דכתיב במתים חפשי - כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות". ואולי כוונתו (גם) לפסוק באיוב ג יט: "קִטְן וְגֹדֹל שָׁם הוּא וְעִבֵד חִפְּשִׁי מֵאֲדָנָיו". כאן אנו גולשים למוטיב מלחמתו של משה במוות עליו הרחבנו בדברינו [מדרש פטירת משה](#) בפרשת וזאת הברכה.

²¹ וההמשך שם בדומה למדרשים שראינו לעיל על כך שנגזרה על כל בני האדם מיתה בגין חטאם או בגין חטאו של אדם הראשון ומשה איננו יוצא מהכלל. תוספת מדרש זה היא התחינה של משה להיות עבד עולם לקב"ה. כמין היפוך של עבד עברי שבחר להירצע ואות קלון היא לו - ראה דברינו [אוזן ששמעה בסיני](#) בפרשת משפטים - משה שמע היטב את הדברות שנאמרו בסיני: אנכי ולא יהיה לך, מבקש "להירצע" כעבד עולם לקב"ה, אך זה בלתי אפשרי. אבל זכה משה שבסוף התורה נכתב עליו: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי ה' " (דברים לד ה). בתחילת הפרשה האחרונה בתורה מכונה משה "איש האלהים" - ראה דברינו [משה איש האלהים](#) בפרשת וזאת הברכה - תואר שמה מעולם לא ביקש ואף ברח ממנו, ובסופה הוא זוכה לתואר הגדול מכולם: "עבד ה'".

²² המדרש מקצר כדרכו בפסוקי המקרא (בדרשות בע"פ מן הסתם אמרו את הפסוק המלא וגם מסביב, בדפוסים ובכתבי היד קצרו). ראה שם הפסוקים החותמים א פרשת האזינו לאחר השירה הקשה: " ... אַתֶּם עֲבָדִים אֶת ה' יִרְדֶּן שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ: ... עֲלֶה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נֶבֹו אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יַרְחוֹ וְרָאָה אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָזָה: וַיִּמָּת בְּהַר אֲשֶׁר אָתָּה עֲלֶה שְׁמָה וְהָאֶסְף אֶל עַמִּיךָ כְּאֲשֶׁר מָת אֶהְרֹן אֶחִיד ... עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מִרִיבַת קִדְשׁ ... עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשַׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי מִנְגַד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבֹוא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל".

²³ משה לא עובר את הירדן, הוא נשאר בעבר ההוא (על קבורתו של משה בחלקתם של בני גד ובני ראובן יש מדרשים רבים), הוא נשאר "מנגד". אבל מנגד זה הוא רואה את הכל. גם מקומות שיהושע לא הלך שם ולא כבש אותם. לעיל ראינו את הראייה ההיסטורית: דור דור ומנהיגיו, וכאן הראייה הגיאוגרפית. ראה גם את ההשוואה בין ראיית אברהם ("שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם") וראיית משה, מי משניהם ראה יותר? בדברינו [בין ראיית אברהם לראיית משה](#) בפרשת לך לך. האם ראה משה שיהושע לא השלים את כיבוש הארץ, את תקופת השופטים ההפכפכה? את העמים שבני ישראל לא הורישו ולחצו אותם כל העת? מה חשב? שאילו הוא היה נכנס לארץ היו פני הדברים אחרת?

²⁴ החג שלעולם יחול בסמוך לפרשת ואתחנן וקשור לדור המדבר שבו כלו למות. מסכת תענית פרק ד משנה ח: "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים ...". שנוזה לימים טובים.